

„ÉDES HAZÁM MAGYARORSZÁG „ Verseny segédanyaga 2019. március 29. Kárpátok

Fedezzük fel „ezeréves” otthonunkat, a Kárpátok koszorúi által védelmezett Kárpát-medencét, majd induljunk el onnan annak szűkebb hazánkba! Ismerjük meg országunk, magyarságunk gyönyörű tájait, érdekes szokásait!
Tarts velünk Te is!

Kárpát medence

A Kárpát-medencevidék kialakulása a **kőzetlemez**ek mozgásának következménye, ami során a Kárpátok és a medence belső területei egy időben, egymással összefüggésben jöttek létre. Ezek következtében az idő végén az összes mai kontinens őse egy hatalmas szuperkontinenst, a Pangeát alkotta. A középidőben megkezdődött a Pangea feldarabolódása: a lassan kettéváló földrészt egy egyre növekvő óceán, a Tethys választotta ketté (5.1. ábra). Benne nagy vastagságban tengeri és szárazföldi eredetű üledékek halmozódtak fel. Ezekből keletkeztek a hegységeket felépítő mészkövek és dolomitok. Eközben a szárazföldön kőszén-, mangánérc- és bauxitkészletek keletkeztek.

A középidő végén a kőzetlemez

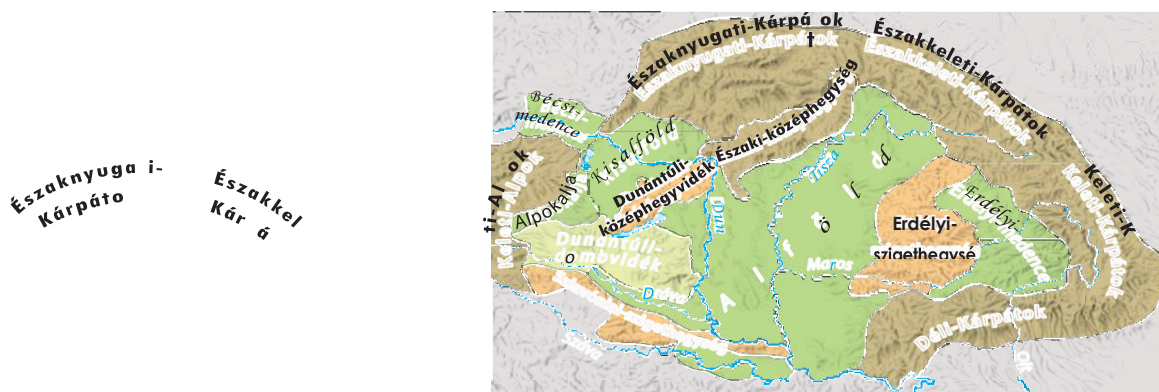
ek mozgásiránya megváltozott, újra közeledni kezdett egymáshoz az Eurázsiai- és az Afrikai- kőzetlemez, ezáltal az óceán két partja. A lemezek ütközése miatt a szegélyükről leváló kisebb lemeztöredékek egymás peremére tolódtak, és a tengerben halmozódó üledékek meggyűrődtek, kiemelkedtek. A harmadidőszak közepére két nagyobb lemez- darab alakult ki belőlük. Kb. 25 millió éve már elfoglalták mai helyzetüket (5.2. ábra). A délről érkező afrikai eredetű kőzetlemezdarab lassú forgó mozgásával északra nyomult, beékelődött az északról közelítő, eurázsiai eredetű lemezdarabba, ami így délebbre tolódott. A korábban közöttük lévő óceáni lemez- darab

felemészthető, amit **vulkáni tevékenység** követett. A 20 millió évvel ezelőtt kezdődött kitérő csak néhány tízezer éve szűnt meg. A vulkánosság emléke az **ércképződés**. A Kárpátok hegyeiben színes- és nemesfémérc-készletek alakultak ki.

Nagytájak a medencevidéken

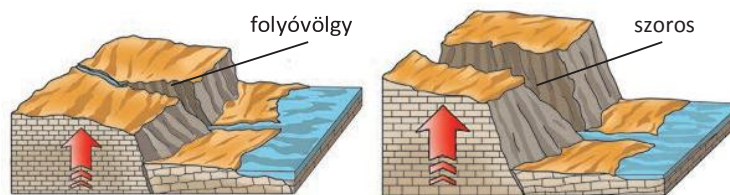
Milyen jellegű tájak alkotják a Kárpát-medencevidéket?

Kárpát-medencevidék nagytárait két csoportra oszthatjuk: a hegységkeretet a **Kárpátok** és a **Keleti-Alpok** alkotják, a medence belsejét, a **Pannon-medencét** pedig két hegység (**Dunántúli-középhegység** és az **Erdélyi-szigethegység**) tagolja **három részmedencére**. Nyugati fekvésű részmedencéje a **Duna – Morva – Rába-medence**, benne a **Kisalfölddel**, az **Alpok-** aljával és a **Bécsi-medencével**. Legnagyobb a középső, a **Duna – Tisza-medence**, benne a hatalmas, **Alfölddel**, legmagasabb fekvésű keleti részét pedig az **Erdélyi-medence** foglalja el.

A **Keleti-Kárpátokban** maradtak fenn legépebben a vulkáni formák (6.4. ábra). Míg a hegység többi részén a vulkáni működés nyomai csak részben vehetőek észre, addig itt épebben megmaradt vulkáni kúpok és krátereket is találhatunk. A Keleti-Kárpátok mészkősziklái helyenként szűk **szorosokat** alkotnak, ahol a függőleges falú kőzetek

néhány méterre is megközelíthetik egymást (6.6.ábra).

6.1. ábra. A szoros kialakulása

A **Déli-Kárpátok** legmagasabb tagjai (Fogarasi-havasok, Retyezát) alig maradnak el a Magas-Tátrától. Hasonlítanak rá abban is, hogy déli fekvésük ellenére felszínüket a jég formálta át.

Függőleges övezetesség a Kárpátokban

Az alföldi területek természetes növényzete az erdős puszta. Ezt napjainkra szinte teljesen kiirtották, a helyét szántóföldek, legelők foglalják el. Ezeket a dombságokban lombhullató erdők váltják fel. A magasabb területeken a növényzet **függőleges övezetessége** jellemző.

A medencevidék belsejében

Az **Erdélyi-szigethegységet** az Alföldtől a **Király-hágó** választja el. Rajta keresztül haladtak azok az utak, melyek összeköttették a történeti Erdélyt (az Erdélyi-medence területét) Magyar- ország központi területeivel. Az **Erdélyi-medence** felszínét tengeri és folyami üledékek építik fel. Gyakoriak az agyagos kőzetek, amik csapadékosabb időszakokban veszélyes **földcsuszamlásokat** okozhatnak. A medence keleti részén, a Kárpátok kanyarjában a székelőföldi medencék sorakoznak.

A medence alacsonyabban fekvő területeiről (Alföld) az utóbbi néhány száz évben szinte teljesen eltűntek az erdőségek. A 20. században az erdőirtás már a hegységeket sem kerül- te el. Fő oka azonban a faipari felhasználása és a legeltetés volt. A megmaradt **erdők védelme**, újak telepítése csak az utóbbi néhány évtizedben került előtérbe. Az alföldi futóhomok mozgását pedig növényzet (pl. gyümölcsfák, szőlő, akác) telepítésével kötötték meg.

Az ember másik nagy környezet-átalakító tevékenysége a **vízszabályozás**. Az alföldeken rendszeresen megáradó folyók hatalmas területeket öntöttek el, megnehezítve ezzel a mezőgazdasági termelést, a közlekedést, veszélyeztetve a településeket.

Ezért az 1700-as évek óta egyre több mocsarat csapoltak le, a kanyargó folyókat új mederbe terelve kiegyenesítették, partjaikra gátakat

„A föld, amelyen járunk, egy tengerrész sógazdagságát rejti magában. Sót izzad a föld, sóval vegyes az út pora, sótartalmúak a források, a kutak vize sós ízű, márványfehér, sima sóhegyek törnek ki a földből és só-sziklákkal viaskodik a völgyben letörtető folyó.”
(Hankó Vilmos: Székelyföld, 1896)

A tájegység felszíne rendkívül változatos. Vulkáni kúpok és vulkáni platók őrzik az egykori vulkáni tevékenység nyomait. A hegyvidék közettani felépítésében megtaláljuk az andezitet, valamint a vulkáni kőzet és hamu összecementeződéséből létrejött kőzeteket. Itt találkozunk a hegyvidék és dombvidék domborzati formái és növénytakarója. E vidék nagy részét lombhullató erdők, legelők és kaszálók borítják. Mezőgazdaságra alkalmas terület viszonylag kis mennyiségben található, ezért a gazdaság húzóágazatai az idegenforgalom és az állattenyésztés. A környéket szegélyező dombok és dombközi medencéket vulkanikus és üledékes kőzetek alkotják. Ide tartoznak a miocén idején létrejött tengeri üledékek, a lerakódott vastag sósrétegek, melyek az idők során felgyűrődtek létrehozva a mai sóhegyeket. A Vulkanikus tevékenység nyomait találjuk a Görgényi-havasok ezen részén, ahol majdnem teljes épségében láthatjuk az egykori tűzhányók óriási kalderáit (Nagy-Mezőhavas – 1777 m, Kis-Mezőhavas 1733 m és Tatárka 1689 m).

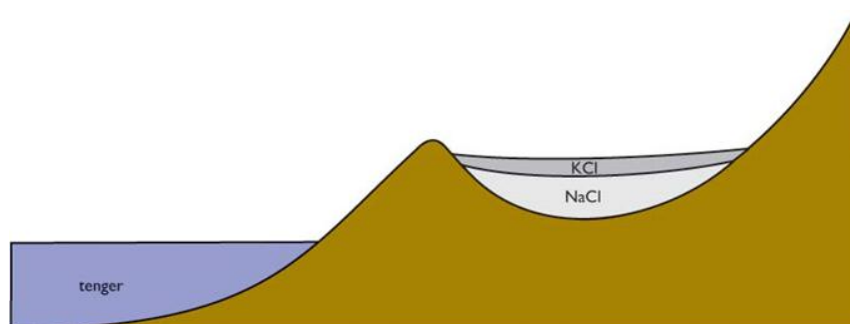
A Sóvidék

Erdélyben az egyetlen olyan tájegység, amely nevét az ásványkincséről kapta, a székely "Sóvidék". A köztudatban úgy él, hogy a Sóvidék elnevezést először Orbán Balázs használta: "Sóvidéknek nevezik, pedig a Korond vize és a Kis-Küküllő völgyét is le Szovátaig, azon több négyszög mérföldnyi sófekvetről, mely itt nemcsak a föld keblében rejtőzködik, hanem a föld felületére kitörve egész sóbérczeket alkot. Ily roppant tömegben a természetnek ezen nélkülözhetetlen adománya sehol se mutatkozik, annyi itt a használatlanul heverő kincs, hogy egész Európa szükségletét lehetne azzal fedezni, ha elzártságunk és olcsó közlekedésnek hiánya miatt azt használatlanul nem kellene hevertetni: mint annyi kincsét ezen Isten által dúsan megáldott hazának."

A Parajdi-medence, az "óriás sótartónak" becézett erdélyi-medence keleti pereme és a Görgényi-havasok találkozásánál húzódik, és egy jól elkülöníthető tájegységet képez, a földrajzilag "Sóvidéknek" nevezett kistájon belül.

Az Erdélyi-medence, a kréta időszak végén és a paleogén korszak elején elkezdődött folyamatos süllyedés révén keletkezett, mialatt a szomszédos Kárpát-hegylánc felgyűrődött. Azokban az időkben, amikor a Keleti-Kárpátok ormain füstölögtek, és a föld gyomrát ontották a tűzhányók, a medence mélyedésében alakult ki egy kis mélységű, szárazföldi beltenger, mely szélén lévő óriási tavakban só rakódott le. Ennek a kontinentális beltengernek nem volt összeköttetése a környező tengerekkel és óceánokkal. A medence állandó süllyedése, egy kb. 5.000m vastag üledékes rétegösszlet kialakulását eredményezte, amelynek kőzetanyag-összetétele tükrözi a lerakódás körülményeit és a vidék paleoklimatikus viszonyait.

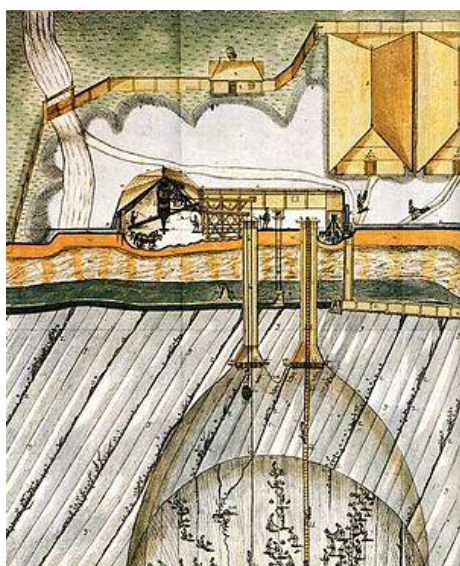

Hatalmas sómennyiséget rejt itt a föld gyomra. A földkéreg mozgásai során dombok, hegyek emelkedtek az ég felé, s a sóhegyeket hol vékonyabb hol vastagabb földkéreg borította be, amelyet könnyűszerrel tudtak eltávolítani és kiaknázni az alatta rejlő mindennapi kincset.

Korabeli okiratok tanúskodnak arról, hogy e vidéken már a rómaiak idején kiaknázták a sót, és hogy ismeretes volt a sóstavak gyógyhatása is.

A sóhegyek övezetében igen élénk sókarsztjelenséget figyelhetünk meg, a sós területeken, a felszínen kisebb-nagyobb, részben agyaggal bélelt, tölcsek fordulnak elő, melyek hasonlítanak a mészkővidékek karszt-jelenségeihez: a dolinákhoz, víznyelő töbrökhöz, kőszó-karrokhoz, vagy a lankás-karrmezőkhöz. A dolinák, töbrök egy része folyamatosan képződik, mélyül a földalatti vízfolyások által kioldott só üregének a beomlása által. A nagyobb méretű tölcsek a régi, felszíni rendszertelen bányáskodásnak a nyomai, esetenként a római sófejtés amfiteátrum-szerű szabálytalan üregei, vagy az újabkori "betyárbányák" (alaktalan sógödrök), ahonnan a környékbeli lakosság, a tilalom idején lopta a sót.

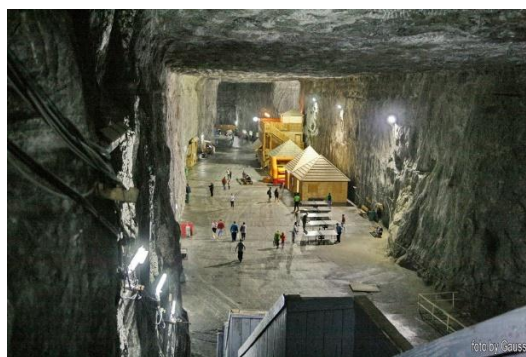

Parajdi sótelep

A parajdi sótelep anyaga, a kőszó vagy másnéven "halit", egy ásvány, mely kocka rendszerben kristályosodik. A parajdi kőszó durva és aprószemcsés kristályelemekből áll, ezek mellett azonban tartalmaz szennyezőanyagokat is. Törése egyenetlen, kagylós, színe pedig, az átlátszó üveges, tejfehértől egészen a sötétszürkéig és a feketéig változik, a tartalmazott szennyeződésektől függően.

A Parajdi-medence éghajlata mérsékelt kontinentális, kissé hidegebb mint az Erdélyi-medencéé. Az átlaghőmérséklet $8,2\text{ }^{\circ}\text{C}$, nyáron $19-20\text{ }^{\circ}\text{C}$ és télen $-8\text{ }^{\circ}\text{C}$, $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$.

Közigazgatási, gazdasági szempontból Sóvidék a történelmi Székelyföld közepén, Hargita megye nyugati részén és Maros megye keleti határán fekszik.

Innen alig egy-másfél órányi járásnyira találjuk a nagy székely városokat úgymint Székelyudvarhely; Gyergyószentmiklós, Marosvásárhely, valamint a több kultúrát egyesítő Szászrégent.

Az itt élő lakosság több mint 80%-a székely, akik közösen és békésen élnek a románokkal, cigányokkal és más nemzetiségű lakossággal egyetemben. Vallási hovatartozás szerint római katolikusok, reformátusok, unitáriusok, ortodoxok, görög katolikusok és más felekezetűek.

A Sóvidéki-medence leghosszabb része 30 km, szélessége 27 km, területe pedig 450 km². Magába foglalja Medve-tavat, Szováta, Parajd, Korond, Farkaslaka településeket a hozzájuk tartozó falvakkal, valamint Sóvárادت, Siklódot és Szolokmát is.

A Sóvidék gazdasági életében a turizmus kiemelkedő helyen van. Várja a vidék a túrázókat, az egészségmegőrzőket, a kézműves foglalkozások iránt érdeklődőket, a kulináris élvezetek iránt nyitottakat, a táj szépségeit bejárni, megcsodálni vágyókat. **Üdülési, gyógyulási lehetőségek gazdag kínálatával várja vendégeit Sóvidék: a sós-, és édesvízű tavak, ásványvíz források, strandok, wellness központok, iszapfürdők mellett a sóbánya levegője kínál egészséget.**

Medve-tó

Korond

Farkaslaka

Sóvárad

Siklód

Szolokma